

שילה - בין קודש לחול

מאחורי הקלעים - התערוכה הארכאולוגית החדשה בשילה

גלית ליטני

ופסיפסים מרהיבים. אך האם השרידים הארכאולוגיים הללו, הבולטים לעין, הם הסיפור? שהרי כנסיות מפוארות יותר ממלאות את ירושלים, בציפורי נמצא פסיפסים מרהיבים יותר, ועמודי שיש רבים יותר נמצא באשקלון.

כדי לזהות את הסיפור שצריך לספר לקהל היה עליי, כאוצרת, למצוא את מהות האתר, והמהות של שילה היא היותה מקום המשכן במשך דורות רבים. רק בשל המשכן וקדושת המקום הוקמו בהמשך הכנסיות בשילה; המשכן הוא לב האתר וסיפורו.

וכאן צצות השאלות. האם עליי לאצור תערוכה שתמקד רק בסיפור המרכזי? האם לא אצור בכך מצג שווא, שבו תושביה היחידים של שילה היו בני ישראל? כיצד יבואו לידי ביטוי שאר התקופות והתרבויות באתר? ההתלבטות בעניין כללה גם שיקולים ארכאולוגיים, שכן באתר מיוצגות כמה תקופות ותרבויות ששרידיהן נותרו בשטח. אך במה מתייחד האתר מכל אתר ארכאולוגי אחר, ומה האמצעים שאוכל להביא בהם את הסיפור לפני הציבור?

אפיון הקהל המבקר באתר והסיפור המרכזי - שהוא המשכן - הכריעו את הכף בסופו של דבר, ומכאן נבנתה התערוכה מתוך איזון עדין בין ה'קודש' - סיפור המשכן, ל'חול' - סיפור התיישבות תרבויות מספר באתר. כל אחד קיבל מהיבטים אלו את המקום ואת המינוח הראויים לו.

סיפור המשכן מודגש בסרט המוקרן בחלקו העליון של מגדל הרואה, ובאולם התחתון של המגדל הוקמה התצוגה שאני דנה בה כאן. סביב קירות המבנה, השווים בגודלם, נבנו ויטרינות שיוחדו לממצאים ארכאולוגיים שנמצאו

את סיפור שילה שמעתי לראשונה בבית הספר היסודי הממלכתי שלמדתי בו לפני עשורים רבים, ומאז נטמע הסיפור במאות סיפורי אתרים אחרים שלמדתי עליהם בחוג לארכאולוגיה של האוניברסיטה העברית.

כשהגעתי לשילה בשנת 2013 כדי לאצור תערוכה באתר, הרגשתי הייתה שונה מזו שבביקוריי באתרים אחרים. עתיקות שילה אינן מפוארות כמו אלו של קיסריה; אין בה מערכות מים מורכבות או מבני ציבור מפוארים כמו בחצור ובמגידו, ומחומותיה כמעט שלא נשאר שריד. אך השהות באתר השרתה עליי דבר מה אחר - שהפתיע אותי - כבוגרת מערכת החינוך החילונית: התרוממות רוח. ההרגשה ההיא ניכרה גם על פני המבקרים הרבים שראיתי מטיילים באתר. יהודים וצליינים נוצרים, מתפללים בקבוצות או ביחידות. לא היה אפשר להתעלם מההתרגשות הרבה שהאתר מעורר בכול.

הכשרתי כארכאולוגית מצווה עליי להתייחס להיסטוריה בעיניים מפוכחות ואובייקטיביות ככל האפשר ולעבוד עבודה דידקטית, אך ניסיוני כאוצרת משך אותי לגעת בקהל המבקרים לא פחות משרציתי לגעת באבנים בשטח. השאלה ששאלתי הייתה: האם להקים תערוכה הפונה ללב או תערוכה הפונה למוח? במלים אחרות, האם על התערוכה להיות דידקטית או אמוציונלית?

תפקיד האוצר הוא לספר לציבור סיפור. יש סיפורים על מקומות, על מאורעות, על אנשים ועל חפצים; אך איזה סיפור עליי לבחור בשילה? אין ספק שהממצא הארכאולוגי הבולט ביותר באתר שילה איננו המשכן אלא הכנסיות מהתקופה הביזנטית. הן גדולות ומעוטרות שיש

מוצג באמצעות מטבעות חשמונאיות שנמצאו באתר כמו גם מטבע של אנטיוכוס הרביעי. גם אישים כמו הורדוס, המלך אגריפס הראשון - נכדו של הורדוס - והנציב הרומי פונטיוס פילאטוס מיוצגים במטבעות. מחפירות כנסייה ביזנטית שהתגלתה באתר עלה ממצא חשוב ביותר: כתובת פסיפס שכתוב בה השם 'שילה' - כתובת זו זיהתה בוודאות את האתר כשילה המקראית. הכתובת המקורית הוצאה מהאתר לפני שנים רבות ונמצאת במוזאון הפסיפסים 'השומרוני הטוב', אך העתק שלה מוצג בוויטרנה בשילה. לצד הכתובת אפשר לראות מטבעות של קיסרים ביזנטים, שתפוצתן הייתה נרחבת באימפריה הביזנטית. מטבעות

בשילה. התצוגה נפתחת בתושביו הראשונים של האתר - הכנענים - ומסתיימת במטיילים בתל היום, ארכאולוגים ומבקרים. אין בממצא המוצג העדפה לתקופה או לתרבות אחת על פני חברתה, ובכך נשמר ייצוג כלל תושבי האתר. הכלים שנבחרו לתצוגה מייצגים נאמנה את מהות כל תקופה ותרבות ואת הסיפורים ההיסטוריים השייכים לה. הכנענים והכלים שסיתתו בהם את אבני החומה, הישראלים והקנקנים הענקיים המייחדים אותם, הפרסים - שנוכחותם הייתה מזערית - מיוצגים באמצעות סיכות הייחודיות להם, את התרבות ההלניסטית או פוגשים באמצעות ראש אלה עשוי חרס, ואילו המאבק ביניהם ובין החשמונאים

בתמונה למעלה: סרגל הזמן במוזיאון 'מגדל הרואה'. למטה: שחקן מגלם את דמויות תושבי האתר בתקופות השונות - דמויות המספרות בעצמן את סיפור התרבות והתקופה שחיו בה

התקופה הכנענית   תקופת הברזל   התקופה הפרסית   התקופה הביזנטית   התקופה העות'מאנית וכיום

קיר החרסים במוזיאון 'מגדל הרוהה'

נוסף לתרבות ישראל ניתן באמצעות 'בועיות' היורדות מסרגל הזמן, ובהן מידע על מורשתו בשילה ולאורך התקופות בכלל.

ההתרגשות שחשתי כשהגעתי לשילה לראשונה תורגמה לעמדות קוליות בשטח האתר, שמוקראים בהן קטעים מהתנ"ך ומהמקורות, ול'קיר החרסים', הנמצא בנקודת ההתחלה של התערוכה. את הרעיון לייחד בתערוכה קיר שיודבקו עליו חרסים ממגוון תקופות שהציבור יכול לגעת בהם ולמשש אותם, קיבלתי מעבודתי כאוצרת במחשני רשות העתיקות. מחסנים אלו גדושים במיליון חפצים עתיקים לערך, ורבים נוספים זורמים בכל יום מהפירות למחסנים. את ההתרגשות וההנאה שבמגע עם כלים עתיקים, את התחושה של 'להחזיק את ההיסטוריה בידים', רציתי להעביר למבקר - שבינו ובין החפץ במוזאון חוצצת בדרך כלל זכוכית עבה. לחיבור בין המבקר הנוגע בשבר כלי מתקופת ההתנחלות, אותו הכלי שנגע בו אדם מאבות אבותי לפני 3,000 שנה, יש היבט רגשי עמוק.

ובכן, במינונים מוקפדים וזהירים הגענו לנוסחה המציגה את הסיפור המיוחד והמרכזי של האתר - בלי להתעלם מתושביו האחרים - איזון בין 'קודש' ל'חול', בין מדע הארכאולוגיה לאמונה.

של שליטי השושלות המוסלמיות ששלטו בארץ בימי הביניים מוצגות בוויטרינה של תקופת האסלאם, ולצדן חפצים כגון נרות ומשחקים, המאפיינים את היישוב הכפרי הקטן בתקופה ההיא.

הוויטרינה האחרונה יוחדה לחפירות בתל. הן החלו בשנת 1926 על ידי משלחת דנית, שבאה לחפש את שרידי שילה המקראית והמשכן. כלי חפירה מתקופת המנדט הבריטי וצילומי תכתובות ומסמכים המודפסים במכונת כתיבה מוצגים כאן לצד תמונות חופרים דנים ובריטים בכובעי השעם שלהם. כל אלו מדגישים כי 3,000 שנה לאחר נטישת המשכן בשילה המקום עדיין משמש אבן שואבת ומוקד רוחני רב-עצמה המושך אליו יהודים ושאינם יהודים.

מהות האתר - מורשת ישראל - מודגשת בייצוג סרגל הזמן הנראה מעל לוויטרינות. כדי להכיל שתי גישות - קודש וחול, תרבות והיסטוריה - הותקנו שני 'סרגלים'. סרגל אחד הוא היסטורי, ומפורטות בו התקופות על פי סדר דידקטי, כגון התקופה הרומית, התקופה הביזנטית וכן הלאה. הסרגל האחר נוגע לתקופות הקרובות לתרבות ישראל, כגון ימי האבות, תקופת המשנה והתלמוד. היות שחלוקת התקופות אינה חופפת בשני ה'סרגלים', הם מוקמו במקביל כדי שיהיה אפשר להשוות ביניהם. חיזוק

מטבע עם דיוקן של אנטיוכוס הרביעי ומטבע אלכסנדר ינאי שנמצאו באתר (קב"מ: כל שלב 1 מ"מ)

חפירות הדנים בתל שילה, 1926

המשתתפים בהכנת התצוגה:
 צוות שילה הקדומה
 צוות תוכן, שילה
צוות קמ"ט ארכאולוגיה בראשות חנניה היזמי
 עיצוב: חברת קומפיוגרפיק פתרונות בע"מ
 יועץ מדעי: ד"ר אייל מירון
 אוצרת: גלית ליטני